

MARGOLARI BITZANTZIOTARRAK

Erroma'ko aginterriak Erroma'n jausi-ondoren, milla urtean jarraitu eban sortaldean eta Bizantzio'ko aginterria esaten jako, jakintza aundikoa ta erlejiño-zalea.

Lenengo daukagun margo-lanaren antzekoa, mosaikoa da. Onetan Erroma'ko oiturearri jarraitzen dautsoe baiña obeak dira.

Justiniano'ren aldikoak dira Rabena'ko San Bital'ekoak eta sarritan agertzen dabez Justiniano ta Teodora. Begitu ondo margoak eta jantzien izurrak.

San Apolinar'ekoak zarragoak dira eta goian 1º zerrendan Kristo'ren bizitzea dakarre, 2n. zerrendan, erdikoan, notin ezagunak eta 3n. ean santuen eleizbidea Kristo'ganantza.

V gizalditik VII'era mosaikoa dago aginterri osoan, baiña VII gizaldia ezkerre, Bizantzio'n geratzen da. Ikonoklasten aldian ez dira erlejiño girokoak eta eiza edo zirkua edo landarak... agertzen dabez. Gero, barriro, erlejiño-girokoak.

Freskuak mosaikuen antzekoak dira eta beranduago asi ziran, mosaikoak karuak ziralako. Gaur geienak zapuztuta dagoz. XI gizaldian amaitzen dira.

Ikonoak dauke garrantzi aundia Bizantzio'n eta emen be batzuk oso ezagunak doguz. Lenengo aldikoak bakanak, arraroak, dira. Geiago daukaguz XII gizaldikoak.

Liburu-gaiñe apainduak eta miniaturak be ugarri dagoz eta aurrekoen oiturak jarraitzen dabez eta Biblia ta salmugetiak dira geien apaintzen dabezenak, batzutan orri osoak dira eta beste batzutan orri-alboak naiz izkiak. VIII gizaldi-ostekoak dira.

Eun margotuak be ba-daukez eta saldu be karu saltzen dabez sartaldera, esaterako sedazkoak. Asikera sedea Txina'tik ekarten eban baiña gero etxean egin eban moreak ekarrita. Olako eunetako apaingarriak leoiak, txirriga nastatuak, elefanteak eta abar izaten dira.

Onein erribidea Europa osoara zabaltzen zan orduan eta gero hc egiten dira olako gauzak.

GOTIKU-TANKERAKO MARGOLARITZA

Gizaldirik gizaldira edertasuna aurrera doa margolarien lanean.

Gotikua aitatzen dogunean Gotzain-eleizetako leiar ederrak edo bidriera margotuak dator kuz gogora, batez be Kolonia'koa ta Leon'goa.

Baiña goazen ur aundietara.

Erromaniku-aldian lan aundia egin zan eleizetako ormak apaintzen, baiña aldi barri onetan olako lanak amaituta daukaguz, gotikuan ormak ez dauke garrantzirik, uts-

uneak baiña eta oneik beteten dira leiar margotsu edo bidrierakaz. Asieran aurreragoko orio-margoak, eun margotuak eta ol margotuak dagoz eta ortik dator aldakuntza, eta XIV gizaldian idazkiak ondo apainduta agertzen dira eta orma-margoen orde zotoz leiarak.

Gaiak ikusleak berotzeko lakoak dira, batez be Kristo Kurutzekoa, eta margoak bizi-biziak eta argitsuak. Margoak garrantzi aundia dauke gotikuan. Bernardo deuna bera be ikaratu egin zan margo eder orreik ikusita eta auxe esan eban: "Ainbeste margo arrigarri gotikuen margo-lanetan naikoa dira artzuriak edo marmolak begiratzen geratzeko eta idazkiak eta irudiak, geiago begiratzen dira Jainkoaren legea baiña".

Izadiaren bideko margoak dira eta irudiak ikuspegi barriak eskintzen dabez, ez beti aurrez-aurre erromanikuan lez.

Geienetan margo-lanen lekua eleizak dira eta sarritan atzea urre-margoz beteten da irudia obeto erakusteko.

Erromanikua irudimen gitxikoa zan. Naizta irudimen sinboloak ulertzeko bear, gotikuak, oster, irudimenaz apaintzen dauz notiñak, notin txikiak eta apaingarriak alboan dirala. Len teologia begiratzen zan, orain inguruko mundua aurkezten da.

Demporea sartzen da oraingo irudietan, gauzak urrengorik urrengora margotuz, erromaniakoan, oster, irudia geldi egoan.

Orain asten dira ertilariak gizonen argazkiak egiten, gero ber-jaiotzen ugarituko dan jokerea.

Frantzian XIII gizaldian Ian ederrak egin ziran Paris'ko eskolan: Miniaturagilleak. XIV ean lan ori atzerantz doa baiña Jean Puccelli'k buru zala lan asko egin eban.

Gizaldi onen azkenerantza ormake irudirik onena Narbona'ko Gotzain-eleizan dagoan freskua da: Kurutzeko Jesus agiri da eta inguruan bera kurutzeratzen dabenak. Beste fresko asko be ba-dagoz.

Flandes'en XIV gizaldian Borgoña'ko dukaterrian daukaguz lan ederrak, minituragilleak eta freskoegilleak.

Bretaña Aundia'n minituragilleak lengoi jarraitzen dautse eta lan ederrak egin.

Alemania'n XIII gizaldian Munich'eko ebanjelioa daukagu, abateme batek egiña. Miniatura biziak eta margo-tsua be ba-dagoz.

XIV gizaldian Bertran maixua daukagu eta onek egin eban Hanburgo'ko altara-gaiña.

Austria'n Italia'ko tankera sartu zan eta "Biblia pauperum" dago Biena'n.

Italia'n bizitasun aundiagaz doaz ber-jaiotzarantz eta gero aztertuko dogu.

EDERTIA

España'n Salamanca'ko Gotzain-eleizan Segobia'ko Anton Santxez'ek eginda horma-margo ederrak dagoz baiña onena XIV gizaldiko Kexana'n dagoan altare-gaiña da. Nekaldia agertzen dau eta Chicago'ko moseoan dago.

Alhambra'n sabai margotua dago, narruan egiña, erregeen aretoan.

Miniatura onak eta gogoratu-bearrekoak dira Toledo'ko Itzultzaileen Eskolakoak eta Errege Jakitunaren Kantigetan dagozanak.

Kataluña'n XIV gizaldian Pedralbes'en fresko ederra dago, eta beste asko.

Baila gotikuen margo-lanik onenak leiar margotuak edo bidrierak dira, bai leioetakoak eta bai rosetoietakoak. Oneik mosaikuen antzean egiten dira: Margodun leiarra zatitu, zatiak berunagaz alkatu eta laban berotuta.

Asieran XIII-XIV, margoak gorria ta urdiña ziran eta Frantzia'n gotzain-eleiza askotan dagoz. Ikusi Paris'ko eleizatxuan.

Eun margotuan be ugari dagoz aldi onetan, batez be XIV gizaldian. Len Bizantzio'tik ekarten ziran baiña orain berton egiten dira eta merkeagoak dira: Piztitzarrak magotzen dira eta gero landarak eta geuien "granda" k, +. Damasko deritxoena be egiten dira.

Burdin-sarean egitea be zabaldu zan asko, len baiño aundiagoak, koru-aurrean naiz altara-inguruan. Esmalteak be bai et silografiak be sortu ziran, olaren barrura sartzen diran margoan eta ori izan zan irarkola asmatzeko lenengo urratsa.

PARNASO-GAIÑEAN

Parnaso'rantza bidea artzeko, mendiaren oiñean lau margolari itzi doguz onak: Italiarrak bi, Giotto ta Fra Angelico eta flamenkoak beste bi Van Eick eta Van del Weyden eta onein ondoren El Bosco.

Goazen orain gorantza, mendi gaiñera, orain eta geroa-go be italiarrai eta flamenkoai jarraituz.

Italia'n, XV gizaldian "quattrocento" daukagu, fra Angeliko'ri jarraitzen: Masaccio, au 27 urtean bizi izan zan baiña Ian barria ta aundia egin eban, orma-umel edo fresko ederrak egin ebazan, esaterako Irutasun Santua, eta urrengo Filippo Lippi, abade izana, au be ona freskuak egiten. Gero Veneziano, Perugino, Signorelli, baiña Sandro Botticelli da nagusi eta Ian ospetsu bat "Venus'en jaiotza".

Goazen Italia-barruan urrengo gizaldia (XVI). Gizaldi au dago Parnaso-mendiaren gaiña-gaiñean Italia'n. margolariak gizartean entzute aundia artu dabe eta Aita Santuak naiz erri-agintariak aundizat daukez eta lagundu egiten dautsee.

Lenengoa Leonardo da Vinci (1452): Azken-aparia da Ian ospetsu bat. Baiña Vinci ez da margolari utsa, lan ederrak asmatu eta egin ebazan teknika-arloan be eta etxegin lez be oso ona da.

Migel Angel'ek margotu eban lau urtean Sixtina eleizatxuko sabaia, II Julio Aita Santuak eskatuta, baiña etxegin eta irudigille lez be ona zan naizta garrantzi aundia euki margolari lez.

Goi-maillako Italia'n ber-jaiotza itzi eta goazen Flamenkoen artera XVI gizaldian.

El Bosco'k jarraitzen dau lan asko ta onak egiten eta ondoren datoz Patinir, Metsys, Gossaert, Van Orley... baiña onena Peter Brueghel dogu. Olanda'n Antonio Moro eta Alemania'n Matias Grunewald, baiña ezagunena Durero. Au italiarren bidetik doa. Bere buruari argazkia da ikusgarria. Gero dator Alemania'n Holbein eta Ingalterra'n onein jarraitzaileak, ez ain onak.

Olazar'tar Martin'ek

+++

ZER ALDIZKARIA

Ordaindu, mesedez, ZER aldizkaria! (ogei euro) kontu onetan:

EUSKERA ZALEAK

BILBAO BIZKAIA KUTXA

Bilbao, 2095 0000 7 4 20.000 8961-5

Adiskide! Mesedez ZER aldizkaria aurrera eroaten lagundu eiguzu!

Ebagi orri onetan txarteltxu au eta eroan bbk'ra eta ordaindu 20 €. Ez dozu ezer be idatzi bear.

Baiña, aztu barik, esan Kutxan zeure izena eta zeure erriarena.

Eskerrik asko!